

Информационное обеспечение приоритетных направлений инновационной деятельности в отрасли медицины и здравоохранения в Украине

Information Support of the Priority Trends of Innovation Activity in Medicine and Public Health in Ukraine

Інформаційне забезпечення пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в галузі медицини та охорони здоров'я в Україні

Павленко Р. И., Остапенко Т. А.

Государственная научная медицинская библиотека Украины, Киев, Украина

*Raisa I. Pavlenko and Tatyana A. Ostapenko
State Scientific Medical Library of Ukraine, Kiev, Ukraine*

*Павленко Р. І., Остапенко Т. А.
Державна наукова медична бібліотека України, Київ, Україна*

Рассматриваются инновационные направления деятельности, перспективы и тенденции развития информационных ресурсов медицинских библиотек Украины. Особое внимание уделено вопросам сотрудничества ГНМБ с другими библиотеками и информационными учреждениями в плане создания совместных информационных продуктов на основе принципа взаимовыгодного разделения труда. Как результат новых информационных проектов — переход на качественно новый уровень, который способствует созданию единого информационного пространства.

The paper deals with priority trends in the innovation activity, the prospects and tendencies in the development of information resources of medical libraries of Ukraine. Cooperation of the State Scientific Medical Library with other libraries and information institutions in generating information products is discussed from the viewpoint of mutually beneficial specialization of labor. A result of the updated information projects is transition to a higher level that promotes creation of the national information space in Ukraine.

Розглянуто інноваційні напрями роботи, перспективи і тенденції розвитку інформаційних ресурсів медичних бібліотек України. Висвітлені питання співпраці ДНМБ з іншими бібліотеками та інформаційними установами, щодо створення спільних інформаційних продуктів на основі принципу взаємовигідного розподілу праці. Як результат нових інформаційних проектів — перехід на якісно новий рівень, що сприяє створенню єдиного інформаційного простору.

Сьогодні переконувати когось в тому, що інформація має вирішальний вплив на розвиток суспільства вже не доводиться.

Ми добре усвідомлюємо, що інформація є необхідною умовою будь-якої діяльності. Особливо коли мова йде про медицину, адже лікар повинен підтримувати свій професійний рівень протягом всього життя.

Значення медичної інформації особливо зростає тепер, коли повсюдно відбуваються великі зрушення, визначаються подальші шляхи розвитку медичної науки та охорони здоров'я нашої країни, приймаються відповідальні рішення щодо реформування медичної галузі. І в цьому контексті треба відмітити зростаючу з кожним роком роль медичних бібліотек як центрів медичної інформації.

В інфраструктурі медичних бібліотек України функціонує 953 бібліотеки, з яких: 26 — обласних наукових медичних бібліотек, 45 бібліотек науково-дослідних інститутів, 18 — медичних вузів, 106 — медучилищ та 758 бібліотек лікувально-профілактичних установ. Загальна кількість працюючих в них складає 2192 бібліотечних працівника.

Сьогодні викликає турботу те, що в деяких регіонах недооцінюється роль бібліотеки в системі охорони здоров'я, внаслідок чого не виділяються кошти на комплектування фондів і на впровадження інформаційних комп'ютерних технологій.

Бібліотечні фонди — це документальне свідоцтво розвитку і стану медичної науки і охорони здоров'я не тільки України, а й світу.

Взагалі, фонди медичних бібліотек складають велику частину загальнонаціональної спадщини України, вони також є найціннішим джерелом і інформаційним ресурсом країни, включають велику кількість цінних і рідкісних видань.

На жаль, внаслідок складних економічних умов зростають проблеми з комплектування фонду, що призводить до відсутності у фондах деяких медичних бібліотек навіть періодичних профільних видань. Бібліотеки здійснюють постійний пошук позабюджетних джерел надходження коштів, отримують спонсорську допомогу, літературу в дарунок від авторів, видавництва, благодійних товариств і т. д. Це допомагає, але не вирішує проблему в цілому.

У зв'язку з вищеназваним, існує нагальна потреба в інтеграції та координації інфоресурсів усіх медичних бібліотек країни. Сьогодні бібліотека вже не повинна обов'язково мати конкретні документи в своєму фонді, достатньо володіти інформацією про місцезнаходження потрібного видання та мати можливість замовити й отримати копію необхідного документа.

Удосконалюючи діяльність відповідно до сучасних вимог, медичні бібліотеки постійно шукають та впроваджують нові форми і методи бібліотечно-інформаційного забезпечення, намагаються підвищити якість, оперативність і повноту задоволення запитів користувачів, використовуючи документальні фонди й бази даних. Роботу більшості бібліотек можна характеризувати як перехідний період, коли співіснують традиційні і автоматизовані технології.

В даний час, зберігаючи перевірені часом традиційні методи роботи, бібліотеки все більше звертаються до інновацій.

Розмови про інновації сьогодні точаться скрізь на державному рівні, на рівні регіонів (першою була конференція в Криму в 1996р.).

Закон України «Про інноваційну діяльність» чітко визначає, що така діяльність має на меті використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і обумовлює вихід на ринок нових конкурентноспроможних товарів і послуг.

Інновація — це новий спосіб мислити і робити. А новий погляд народжується тоді, коли ми є можливість отримувати нову інформацію і знання, які і формують наші дії.

Країни, що розвиваються та країни з перехідною економікою, до яких належить Україна, ще не повною мірою використовують усі переваги і потенціал, які надає інформаційне суспільство.

Ми, маючи один із найвищих у світі індексів освіченості (98%) і значний потенціал, залишаємося країною з низькотехнологічною промисловістю та слабкорозвиненою інформаційною інфраструктурою. В той же час саме Україна змогла в 1952 р. створити третій у світі комп'ютер після США та Великої Британії.

Національна програма інформатизації була прийнята у 1998 р., але її виконання звелось переважно до впровадження телекомунікаційних систем і систем зв'язку. Це важливо, але якщо звести все до цього, то нам залишиться роль звичайних, певним чином залежних користувачів, а не ідеологів і розробників власних інформаційних продуктів. Тому, національна програма інформатизації потребує суттєвого допрацювання, особливо в частині трансформації інформаційного суспільства в суспільство, що ґрунтується на знаннях. Українська федерація інформатики розробила новий проект «Стратегія розвитку в Україні інформаційного суспільства, що ґрунтується на знаннях».

В умовах глобалізації бібліотеки мають стати не лише центрами інформаційних комунікацій, а й справжніми осередками знань, освіти, культури.

І лише це зміцнить їх позиції в суспільстві та забезпечить підвищення власного статусу, оскільки без бібліотеки не може бути демократичного, інтелектуально розвиненого суспільства знань.

Нам всім необхідно творчо запроваджувати інноваційні методи роботи, знати перспективи і тенденції розвитку бібліотечної справи у світі, бо бібліотеки не лише джерело, а й організатор доступу до світової інформації.

В останні роки з'являються нові технологічні можливості в роботі медичних бібліотек з документами на електронних носіях: створюються власні бази даних, відбувається оцифровка документів, розміщуються сторонні електронні ресурси на своїх серверах, використовуються джерела інформації на CD-ROM та інших носіях.

Переважає більшість бібліотек в своїй діяльності забезпечує доступ до повнотекстових баз даних, створює якісні власні електронні каталоги, які багатоаспектно розкривають фонди, активно використовують інші бази даних, в т. ч. Internet — ресурси, створюють папки, довідники, путівники з адресами WEB-сайтів.

Все це дозволяє користувачам заощаджувати свій час, оперативно отримувати найбільш релевантну їх запитам інформацію.

Тенденція розвитку та вдосконалення методів і засобів інформаційних технологій з кожним днем стає відчутнішою там, де розуміють їх значущість. Оперативність вирішення цих питань зумовлює ступінь компетентності кожної бібліотеки окремо.

Новим і перспективним напрямом розвитку бібліотек є участь в консорціумах по використанню інформаційних ресурсів. Державна наукова медична бібліотека є одним з перших членів консорціуму бібліотек України, учасником проекту «Електронна інформація для бібліотек», який забезпечує доступ до електронних баз даних одного з найбільших у світі видавництва EBSCO Publishing. Цей надзвичайно потужний інформаційний ресурс забезпечує доступ до 2500 журналів медико-біологічного профілю, з яких майже 1500 в повнотекстовому варіанті. В систему EBSCO входить БД «Medline», яка охоплює 4500 журналів медичної тематики, в т. ч. 1500 журналів мають повні тексти вище означеної бази.

Корпоративний доступ до інформаційних ресурсів, що забезпечує доступ в залежності від кількості учасників, став загальноприйнятною практикою за кордоном, досить успішно розвивається в Росії, але ще, на

жаль, не набув широкого застосування в бібліотеках нашої країни. Проте, його слід розглядати як невід'ємну складову інформаційної бази кожної медичної бібліотеки.

Характерною рисою сучасної системи інформаційного обслуговування є налагодження взаємовигідних зв'язків між бібліотеками та різними інформаційними установами.

Уже тепер є напрями, які свідчать про ефективну співпрацю бібліотек. Зокрема, це можна сказати про бібліотеку Вінницького медичного університету, Вінницьку обласну наукову медичну бібліотеку та Житомирську обласну наукову медичну бібліотеку, які на міжрегіональному рівні об'єдналися для корпоративної каталогізації.

Прикладом плідної співпраці є співробітництво Державної наукової медичної бібліотеки з Національною бібліотекою України ім. В. І. Вернадського.

З метою більш повного відображення результатів наукових робіт з медицини, ДНМБ та НБУВ співпрацюють в рамках інноваційного проекту Система електронних видань «Бібліотека суспільству». В реалізації цього проекту формуються онлайнві ресурси, які включають електронний каталог, загальнодержавну реферативну базу даних і фонд електронних документів. Спільно з співробітниками Центру бібліотечно-інформаційних технологій НБУВ створено новий інформаційний продукт — компакт-диск, який містить 120 тис. бібліографічних записів про видання медико-біологічної тематики за 1980 — 2004 рр. 10 тис. записів е-каталогу ДНМБ і 5 тис. повних текстів авторефератів дисертацій, захищених в Україні в 1998 — 2004 рр.

Для забезпечення ефективного пошуку документів, заіндексованих за різними таблицями — УДК і ББК, разом з фахівцями НБУВ здійснюється робота по створенню інформаційно-пошукового апарату, який поєднує обидві класифікації.

Галузеву базу даних по медицині і суміжним наукам наша бібліотека формує на основі електронного каталогу з 1993 року, а з 2001 року його поповнення здійснюється за технологією автоматизованої обробки поточних надходжень в бібліотеку на базі програми «ІРБІС», яка дозволяє при одноразовій обробці документів багаторазово використовувати інформацію для задоволення різноманітних інформаційних послуг. В 2003 році на сайті бібліотеки розміщено е-каталог.

Останнім часом бібліотеки все активніше починають створювати різні види вторинної інформації — реферативної, оглядової, фактографічної. Адже саме в бібліотеках створено найкращі умови для цього — найбільш повне зібрання документів, кваліфіковані фахівці, які добре володіють методикою каталогізації, класифікації та індексування різних видів документів.

Відомо, що починаючи з 1999 року, зусиллями двох інформаційних установ НБУВ та ІПРІ (Інститутом проблем реєстрації інформації) було розпочато випуск УРЖ в 3-х галузевих серіях на основі Національної системи реферувань української наукової літератури. Значне збільшення потоку інформації з питань медицини та охорони здоров'я визначило те, що з 2004 року було розпочато випуск окремої галузевої серії УРЖ Вип.4 «Медицина».

Формування Національної системи реферування передбачає розподілення обробки наукової літератури галузевими центрами з подальшим централізованим формуванням загальнодержавної реферативної бази даних.

Аналітико-синтетичну обробку видань здійснюють різні установи, в т. ч. і ДНМБ. Технологія ґрунтується на використанні бібліографічних записів електронного каталогу нашої бібліотеки з доповненням їх анотаціями на двох мовах та подальшою передачею по е-пошті до служби реферування НБУВ.

На сьогоднішній день реферуванню підлягає 12 українських медичних періодичних видань, але згодом ця ділянку роботи планується значно розширити.

Залучення до цього процесу медичних бібліотек сприяло б включенню до реферативного банку даних найважливіших регіональних наукових видань, враховуючи, що значна частина наукових праць вітчизняних вчених і фахівців надрукована у відомчих і регіональних продовжуваних виданнях і не завжди доступна для широкого загалу медиків. Було б доцільним вже сьогодні замислитись над цим бібліотекам, які в змозі приєднатись до цієї роботи. Адже виконання цього завдання є пріоритетним напрямом діяльності для будь-якої бібліотеки.

Актуальним та перспективним напрямом обслуговування читачів являється надання інформаційних матеріалів у спеціальні медичні видання. Плідно співпрацюємо з медичними виданнями — журналами «Медичний всесвіт», «Доктор», газетами «Здоров'я України», «Ваше здоров'я».

У теперішній час спільно з головним редактором журналу «Главный врач» працюємо над новим інформаційним проектом, в рамках якого видається інформаційний бюлетень «Медичний індекс».

В основі цього проекту доступна, достовірна, своєчасна, а головне, систематизована інформація для лікарів—практиків, провідних спеціалістів, організаторів охорони здоров'я. Випуски інформаційних бюлетенів готуються за окремими клінічними спеціальностями: хірургія, терапія, акушерство та гінекологія, діагностика, педіатрія та дитяча хірургія.

Першим етапом спільної роботи за участю ДНМБ була розроблена анкета з метою вивчення інформаційних потреб медичних фахівців.

Результати анкетування лікарів-практиків з 13 регіонів України (785 респондентів) остаточно визначили структуру видання і переконали в його необхідності.

Для наповнення рубрики «Компас журнальних статей» бібліотека здійснює аналітичний розпис більше 130 медичних журналів клінічного профілю. Бюлетень «Медичний індекс» безперечно має позитивний вплив на професійну діяльність лікарів та сприяє підвищенню якості медичної допомоги.

Головний результат інформаційних проектів — перехід на якісно новий рівень, який надає нові сервісні можливості оперативного доступу до інформаційних ресурсів бібліотеки, а також, посилює роль бібліотеки в реалізації концепції створення єдиного інформаційного простору України.

Фахівці бібліотеки співпрацювали з колективом Книжкової Палати України з питань каталогізації при підготовці до видання української версії таблиць УДК.

На прохання Українського інституту науково-технічної і економічної інформації ДНМБ брала участь в підготовці української версії Державного рубрикатора науково-технічної інформації. Для розділу «Медицина. Охорона здоров'я» Рубрикатора було розроблено більше 700 нових індексів 4 і 5 рівнів.

З розвитком комп'ютерних мереж інтеграційні тенденції приведуть до об'єднання бібліотек та інших установ, які приймають участь в створенні інформаційних ресурсів. Завдяки цьому будуть здійснюватись не тільки традиційні для бібліотек процеси комплектування, обробки і використання наукової інформації, а й впроваджуватись нові знання на основі цієї інформації.

Інноваційний процес впровадження нових інформаційних технологій є сьогодні умовою ефективного функціонування бібліотеки, як системи.